

More i planina: metafora idealnog sistema i pitanje da li on uopšte može postojati

Idealan sistem treba da predstavlja more iz kog se izdiže planina.

Idealan sistem treba da teži tome da svakom pojedincu nos i usta budu iznad površine vode, kako bi mogao da preživi i opstane. Usta su tu posebno važna jer predstavljaju moć govora. To je apsolutni socioekonomski i biološki minimum. Strogo mora biti zabranjeno gurnuti bilo koga ispod površine vode radi sopstvene koristi, i tu ne bi trebalo ni pomišljati na prirodnu selekciju ili bilo kakav vid takmičenja. Kako sistem napreduje, njegov cilj treba da bude da taj minimum bude što kvalitetniji, odnosno da se svaki pojedinac što više izdigne iznad površine mora.

Planina je prostor u kome se može napredovati i na kome se jasno vidi vrh. To je polje samo za sebe i ni u kom slučaju ne sme pogoršati život ljudi koji žive na dnu sistema, na minimumu koji im je obezbeđen. U svakom sistemu postoje izuzeci, izuzetno sposobni i ambiciozni ljudi koji posežu za velikim ciljevima i za svojim mestom na toj planini. Na planini je takmičenje dozvoljeno. Borba prsa u prsa sa drugima je dozvoljena, čak i poželjna, ali je ograničena pravilima koja štite ljudski život i opstanak.

Na samom vrhu planine u svakom trenutku nalazi se jedan čovek ili jedna grupa ljudi koji upravljaju sistemom. U idealnom društvu, o tome ko će i kada doći na vrh odlučivao bi narod putem neposrednog i tajnog glasanja. Ali ako na planini žive i deluju izrazito ambiciozni i sposobni ljudi, nije li takav sistem podložan manipulaciji? Na putu do vrha vlada izuzetno visok nivo takmičenja, koje vodi

računa samo o životu i egzistenciji takmičara (a i tu sistem često podbaci), dok moralna i etička načela ne postoje. To je u jednu ruku i u redu, jer je ljudska priroda takva i hiljadama godina nije mogla biti promenjena. Zašto bismo onda mislili da jedan čovek ili jedna grupa ljudi to može da promeni? Neko će reći da se ljudska priroda zaista nije menjala, ali da su se menjala pravila koja je obuzdavaju. Možda. Ali ta pravila uvek pišu oni koji su već na vrhu planine.

Sistem je proračunat, hladan i nemilosrdan teren, na kome pobednici odlučuju o onima koji sede na tribinama, bilo zato što nemaju hrabrosti, sposobnosti ili, kako se to u narodu kaže, „stomaka“ da zakorače na teren, bilo zato što im život nikada nije pružio priliku da to pokušaju. Utakmicu nikada ne kontrolišu navijači. Istina, jaka navijačka grupa može biti presudan faktor u pobedi nekog tima, ali na kraju dana plodove pobeđe beru tim i njegovi igrači, i oni preuzimaju sve zasluge. Sportisti vole da pomenu navijače kao dodatnog igrača, baš kao što političari vole da pomenu narod. U stvarnosti se taj narod ništa ne pita. Političari to rade da bi podigli sopstveni rejting, govoreći nešto u stilu: „Narode, vi ste faktor, glavni faktor, mi smo na vašoj milosti i nemilosti.“ Sudbinu onoga ko je odlučio da bude navijač ipak kroje isključivo igrači na terenu.

Samim tim, sva priča o idealnom sistemu, o vodi, nosu i ustima, pada u vodu i ostaje samo iluzija napretka i kontrole. Ova kontradikcija nije slučajna. Ideal mora i stvarnost planine ne mogu da postoje istovremeno, i upravo u tom raskoraku krije se razlog zašto je idealan sistem po svojoj prirodi utopija. Navijači ne mogu trajno uticati na ono što se dešava na terenu, a glavni akteri su isključivo igrači. Tu dolazimo do suštine ovog teksta: idealan sistem nikada nije postojao, ne postoji danas i verovatno nikada neće postojati, jer se kao takav protivi ljudskoj prirodi. Stvarni sistem počiva na prirodnoj selekciji, na opstanku i napretku najjačih, najpragmatičnijih i najposobnijih. Ovo ne treba shvatiti kao nihilistički pogled na

svet, već kao realnu sliku sistema. Tek kada znamo s čim imamo posla, dobijamo šansu da preživimo, a ko zna, možda i priliku da jednog dana i sami budemo na terenu, odlučujući o sudbinama onih koji su svoj život prepustili tuđim rukama.

Kroz istoriju je bilo ljudi koji su pokušavali da ideju idealnog sistema sprovedu u delo, da otvore oči navijačima na tribinama i nateraju ih da se bore za sopstvene živote. U suštini, takvi pojedinci su hteli da spasu narod od njega samog. To se vrlo često, a kod onih sa iskrenim namerama gotovo uvek, završavalo tragedijom ili nekim oblikom gubitka za njih same. Na drugoj strani istog novčića, zvanog ideologija, stoje pojedinci koji je koriste isključivo kao sredstvo za sopstvenu revoluciju, ne mareći za dobrobit naroda, već samo za lične interese. Ovu ideju je najpoznatije izrazio Džordž Orvel u „Životinjskoj farmi“, gde svinje koriste ideologiju oslobođenja od ljudi samo da bi zauzele njihovo mesto, a životinje sa kojima su nekada išle rame uz rame dovele u još goru poziciju.

Možda smo mi, kao ljudi, upravo takvi. Ako je tako, ostaje samo jedno pitanje: da li uopšte zaslužujemo idealan sistem, ili je sistem u kome živimo upravo onaj koji zaslužujemo?